

CULTUL MORTILOR ÎN BISERICA ORTODOXĂ, OGLINDIT ÎN TEXTELE IMNOGRAFICE

Pr. asist. dr. Cosmin SANTI
Facultatea de Teologie Ortodoxă și Științele Educației,
Universitatea „Valahia” din Târgoviște

Abstract

The feeling of fear in the face of death is a real and present in all people, to a greater or lesser. The dread of death show that she is not a natural phenomenon but something that happened as a phenomenon contrary to nature, as a weakening of communion with God, the source of life. Death is an inevitable phenomenon and always a topic of interest to people. Death is a reality and a certainty. Death is not risipire into nothingness, a source of fear and horror, but just crossing the threshold or deck to another level. Christianity brings light to this issue through the teachings of the revealed by our Savior Jesus Christ. According to Christian doctrine, death does not mean the extinction, but rather a new beginning, eternal life. The first humans, concupiscence disobedience, brought Sin into the world, and death by sin has caused. The significance of life is death, but the prețuirea of God given to man since creation. Terror of death has been wasted by victory over the death of the person who is the Lord of life and death, bringing us both hope and the hope of eternal life. This study brings an innovative approach to the problem of death from a Christian point of view, flipped in the writings of imnografie in Orthodox religious books.

Keywords: death, imnography, cult, eschatology, funeral

Introducere

Biserica este prezentă și-l asistă cu harul și cu binecuvântarea ei pe om în toate momentele și împrejurările mai importante ale vieții lui, de la leagăn până la mormânt. Ea îl întâmpină pe om încă de la venirea lui pe lume și îl însoțește până în ultimele lui clipe ale existenței lui pământești, petrecându-l și pe calea cea fără de întoarcere a mormântului. Dar, și mai mult, grija ei pentru cei adormiți se prelungește și dincolo de pragul mormântului. Biserica nu dă uitării

pe cei care s-au dus din această lume, ci păstrează legătura nevăzută, dar strânsă, care trebuie să existe între cei vii și cei morți, în comuniunea sfinților, pomenindu-i, pentru care se roagă nemijlocit și continuu pentru iertarea păcatelor și a ușurării stării lor, pentru odihna și fericirea sufletelor lor în lumea de dincolo¹: „Pentru robi, Stăpâne, junghiindu-Te, sângele Tău Ți-ai vărsat ca un Îndurat, plătind datoria cea pentru dânșii. Pentru aceasta, Îndurate, pe Tine Te rugăm acum, odihnește sufletele celor adormiți, Hristoase”²; „Tu ești, Doamne, viață celor vii, deci pe cei ce cu credință i-ai mutat de pe pământ, odihnește-i cu Sfinții întru lumina feței Tale, dându-le lor iertare păcatelor, pentru multă îndurarea Ta, Doamne”³.

Credința în nemurirea sufletului, în supraviețuirea lui după despărțirea de trup, este un fenomen universal. La mai toate popoarele civilizate și în toate religiile omenirii se întâlnește convingerea, fermă și generală, că existența omului nu se termină cu moartea și că sufletul supraviețuiește, într-o formă oarecare, și dincolo de pragul mormântului. Pe această credință se întemeiază ceea ce numim „cultul morților”⁴, adică grija pe care o au cei vii de a menține, într-un fel oarecare, legătura spirituală cu morții lor, de a-și aduce aminte de ei la diferite date, de a le cinsti pomenirea în diverse chipuri, și mai ales, de a căuta să le ajute și să le ușureze situația din lumea de dincolo, prin diferite rituri și ceremonii, prin rugăciunea către Dumnezeu, pentru odihna lor netulburată și pentru iertarea păcatelor, prin jertfe și fapte de milostenie, sau prin alte diverse acte, considerate ca fiind de folos pentru cei adormiți.

Și la evreii din epoca veche, credința în nemurirea sufletului și cultul morților au jucat un rol de seamă. Astfel că, în cartea Judecători (11, 40), vedem că era la curent uzul ca amintirea morților iluștri să fie plânsă patru zile pe an: în Ziua Împăcării (Iom Kipur), la Paști, la Cincizecime și la Sărbătoarea Corturilor. În cărțile Tobit și

¹ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Specială*, ediția a III-a, Editura Nemira, București, 2002, p. 364.

² *Octoiubul Mare, care cuprinde slujba Învierii pe opt glasuri*, Tipografia cărților bisericești, București, 1952, Glasul al III-lea, Sâmbătă dimineață, alt canon al morților, Stihira a III-a, p. 265.

³ *Ibidem*, Peasna a 8-a, Stihira a V-a, p. 271.

⁴ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Generală*, vol. 1, ediția a III-a, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, p. 215.

Ieremia se arată că evreii făceau ospete funerare și pomeni de pâine și de vin la locurile de înmormântare ale morților. Iar la II Macabei 12, 43, 46, se arată faptul că Iuda Macabeul a strâns bani și i-a trimis la Templul din Ierusalim, ca să se aducă jertfe pentru iertarea păcatelor eroilor morți pe câmpul de luptă⁵.

„De aceea, în viața popoarelor ortodoxe și îndeosebi la poporul nostru, cultul morților – adică ansamblul ierurgiilor și al rânduielilor tradiționale, prin care Biserica își arată grija față de cei răposați –, este foarte dezvoltat, constituind una din manifestările caracteristice și esențiale ale vieții religioase ortodoxe. În afară de scopul lor principal, cel soteriologic, aceste slujbe au și unul catehetic și pedagogic; prin ele, Biserica urmărește nu numai să-i ajute pe cei adormiți, ci și să-i mângâie pe cei rămași în viață, să le ușureze durerea, să le amintească nestatornicia lucrurilor pământești și să le întărească speranța și credința în nemurirea sufletului și în învierea morților, dogme de căpetenie ale credinței ortodoxe.”⁶

După învățătura Bisericii Ortodoxe, moartea nu este altceva decât trecerea din viața pământească la viața de dincolo de mormânt, unde cei ce sunt uniți în credință în Dumnezeu pe pământ nu sunt despărțiți prin moarte, ca legătură spirituală, iar raporturile mutuale între cei ce sunt în viață și acei ce au adormit întru Domnul nu pot fi întrerupte, ci dimpotrivă se mențin ca între membrii unei singure împărății spirituale, Împărăția Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Legătura, unirea și comunicarea celor ce sunt în viață cu răposații au o expresie ce dovedește menținerea legăturii spirituale, cât și a comunicării dintre ei. Mântuitorul Iisus Hristos, unind pe credincioși prin legătura iubirii, ne-a descoperit și mijloacele de a ne păstra legătura și comunicarea celor vii, celor adormiți. Alte mijloace sau lucrări văzute din partea credincioșilor care sunt în viață sunt: viața lor creștină conformă cu învățătura Evangheliei, milostenia și rugăciunea pentru cei adormiți.

Pomenirile celor adormiți în Biserica Ortodoxă au temeuri în slujirile Mântuitorului Hristos de arhieru: „Aceasta să faceți întru pomenirea Mea” (Luca 22, 19), de împărat: „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta” (Ioan 18, 36) și de profet: „Eu sunt plinirea Legii

⁵ *Ibidem*, p. 216.

⁶ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Specială...*, p. 364.

și a profetilor” (Matei 5, 17). Rostul rugăciunilor și pomenirilor este descoperit de Mântuitorul Hristos în Pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr (Luca 16, 19-31)⁷. Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă: „Rugați-vă pentru toți...” (Coloseni 1, 9). De aceea, mărturia: „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni întru Împărăția Ta” (Luca 23, 2), ca și folosul acestei pomeniri: „Adevărat zic ție, astăzi vei fi cu Mine în rai” (Luca 23, 43), dezleagă dintru început această taină.

Biserica se roagă pentru sufletul celui adormit, în perspectiva eshatologică a ușurării pedepsei și milostivirii Judecătorului la definitivarea sentinței.

Cultul pentru cei adormiți, ca și pomenirile de tot felul sunt închinare vieții de dincolo. Hristos, fiind plinirea credinței noastre (Evrei 1, 1-2), „Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6), noi suntem datori să apărăm, să conservăm și să oferim viața lui Dumnezeu, ca dar al Său. Pentru aceasta, sinucigașilor li se refuză depunerea în biserică și slujba înmormântării, întrucât s-au revoltat împotriva vieții, împotriva lui Dumnezeu și au săvârșit păcat împotriva Duhului Sfânt (Marcu 3, 29). Deși morților li s-au descompus trupurile, sufletul acestora trăiește sau este chinuit, după poftele trupului și ale sufletului (Luca 16, 22-31). Moartea este un accident al vieții în timp, nu are veșnicie. Mai mult, izvorul vieții este Dumnezeu cel adevărat – viu și veșnic (Apocalipsa 4, 10-11). Sufletele creștinilor pecetluite de prima înviere (Botezul) fac parte din Biserica văzută, iar cele trecute dincolo, prin moartea dintâi (Evrei 9, 27) fac parte din Biserica nevăzută, triumfătoare (Romani 14, 7-9; Efeseni 1, 9-10, Filipeni 2, 10-11), dacă au lucrat cât a fost ziuă, adică în trup (Ioan 9, 4). Cei vii se pot ruga pentru cei plecați dincolo (Ioan 14, 13-14).

Adevărații creștini simt nevoia legăturii cu frații lor prin rugăciune, prin pomeniri și slujbe speciale și au obligația firească să-i pomenească pe cei adormiți (1 Timotei 2, 1); în special, creștinii înduhovniciți se pot ruga, fiindcă mult poate rugăciunea dreptului (Iacov 5, 16), iar dincolo, dreptului se cuvine laudă (Romani 6, 7) și de la cei rămași. Pomenirile și rugăciunile pentru cei adormiți sunt mai ales o dovadă a dragostei de aproapele, fiindcă toți suntem pecetluiți în Hristos, iar harul face începutul mântuirii (Ioan 1, 17).

⁷ Diac. prof. Petre I. David, *Călăuză creștină. Sectologie*, ediția a II-a, Editura Episcopiei Argeșului, Curtea de Argeș, 1994, p. 405.

Creștinii rugători săvârșesc totul în perspectiva judecării de apoi (Matei 25, 35-36, 42-43; 1 Corinteni 13, 8, 13)⁸. „Săvârșind pomenirile celor ce au murit în dreapta credință, din veac, strigăm: Bine ești cuvântat în veci, Doamne, Dumnezeuul părinților noștri.”⁹ „Mulțimile bărbaților și ale femeilor, ale pruncilor și ale bătrânilor, ale robilor săraci și ale bogaților, care cu credință s-au mutat de aici la Tine, odihnește-i și îi mântuiește, ca pe un lesne Iertător.”¹⁰ „Mântuiește, o, Stăpâne Hristoase! Mântuiește, miluiește și odihnește sufletele credincioșilor Tăi, cei ce și-au sfârșit viața, în orice chip, cu credință, în orice loc și latură, și-i izbăvește din gheena și din amarăciunea chinurilor, ca să Te laudăm pe Tine în toți vecii.”¹¹

Important este de reținut că nu se pot face rugăciuni și mijlociri pentru cei adormiți dacă aceasta nu este după voia lor. „În antropologia și teologia ortodoxă, libertatea persoanei stă la loc de cinste. Dumnezeu Însuși nu face nimic împotriva voii omului, nici chiar ceea ce i-ar fi de folos. Morții nu se pot folosi de mijlocirile celor vii, decât în măsura în care ei nu li se împotrivesc, ba mai mult, chiar le doresc în chipul cel mai profund. De aceea, rugăciunile nu le sunt de nici un folos celor care au stărut în păcat, necăindu-se întreaga viață, lepădându-se de Dumnezeu și de mila Lui. Dar cei secerati de moarte mai înainte de a face roade vrednice de cântă, însă cu inima zdrobită, care au voit și dorit bunătățile dumnezeiești și s-au gătit pentru ele în timpul vieții, pe cât le-a stat în putință, au mare folos din aceste soliri.”¹² Biserica a resimțit întotdeauna ca pe o datorie rugăciunea pentru adormiți. Ea este o tradiție a Bisericii, instituită chiar de Sfinții Apostoli, iar aceste mijlociri pentru cei morți îmbracă trei forme principale: rugăciunea, sfânta jertfă și milostenia.

Dintre ierurgiile și rânduielile în legătură cu moartea și cu înmormântarea putem aminti „Slujba la ieșirea cu greu a sufletului”,

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Triodul, care cuprinde slujbele bisericesti de la Duminica Vameșului și Farișeului până la Sfânta Înviere*, EIBMBOR, București, 2000, Sâmbăta Lăsutului sec de carne, la Utrenie, Canonul, glasul al VIII-lea, Cântarea a 7-a, Stihira I, p. 34.

¹⁰ *Penticostarul, adică sfintele slujbe de la Duminica Paștilor până la Duminica Tuturor Sfinților*, EIBMBOR, București, 1999, Sâmbăta în săptămâna a șaptea după Paști, la Utrenie, Canoanele-alcătuire a lui Arsenie, Cântarea a 5-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 307.

¹¹ *Ibidem*, Cântarea a 8-a, Stihira a III-a, glasul al VI-lea, p. 309.

¹² Jean-Claude Larchet, *Tradiția Ortodoxă despre viața de după moarte*, traducere din limba franceză de Marinela Bojin, Editura Sofia, București, 2006, pp. 272-273.

care este cea dintâi slujbă cu care Biserica îl asistă pe creștin în clipa grea a sfârșitului său, căutând să-i ușureze starea acestuia. Ea se săvârșește la căpătâiul muribundului, care luptă greu cu moartea și timp îndelungat, adică cei care nu-și pot da sufletul, dar nici nu se însănătoșesc. Este bine ca această rugăciune să se facă cu cea mai mare responsabilitate, să nu se banalizeze rostul ei, ci să se rostescă numai în cazuri extreme, după o cercetare amănunțită, în prealabil, a cazului cu care ne confruntăm¹³. Această slujbă cuprinde Binecuvântarea mică, rugăciuni începătoare, Canonul Sfântului Andrei Criteanul Ierusalimiteanul și două rugăciuni cu un cuprins înălțător și cu adevărată cerere a milei lui Dumnezeu. Una este pentru sufletul celui osândit: „Stăpâne Doamne, Dumnezeuul nostru, Atotțiitorule, Cel ce voiești ca toți oamenii să se mântuiască și să vină la cunoștința adevărului; Care nu voiești moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu, ne rugăm și cu umilință cerem Ție: sufletul robului Tău, dezleagă-l de toată legătura și-l slobozește de tot blestemul, căci Tu ești Cel ce dezlegi pe cei legați și ridici pe cei căzuți, nădejdea celor deznădăjduiți. Poruncește, dar, Stăpâne, să se dezlege în pace sufletul robului Tău și să se odihnească în lăcașurile cele veșnice cu toți sfinții Tăi, prin Unul-Născut Fiul Tău cu Care împreună bine ești cuvântat, cu Preasfântul și bunul și de-viață-făcătorul Tău Duh, acum și pururea și-n vecii vecilor. Amin.”¹⁴, și cea de-a doua este pentru cel ce se luptă greu cu moartea: „Doamne, Dumnezeuul nostru, Cel ce cu înțelepciunea Ta cea de negrăit ai zidit pe om din țărână și, întocmindu-l după chipul și după asemănarea Ta, l-ai împodobit cu înfățișare și frumusețe, ca pe o cinstită făptură cerească, spre măreția și strălucirea slavei și a împărăției Tale; dar el călcând cuvântul poruncii Tale, și nepăzind chipul Tău de care era împărtășit – pentru ca răutatea să nu fie fără de moarte – din iubire de oameni, ca un Dumnezeu al părinților noștri, ai poruncit amestecului și împreunării acesteia și acestei legături a Ta – prin vrerea Ta cea dumnezeiască – să se desfacă și să se risipească, pentru ca sufletul să meargă acolo de unde și-a luat ființă, până la obșteasca înviere, iar trupul să se desfacă în cele dintru care a fost alcătuit.

¹³Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Specială*, pp. 364-365.

¹⁴*Molitfelnic, care cuprinde slujbe, rânduieli și rugăciuni săvârșite de preot la diferite trebuințe din viața creștinilor*, EIBMBOR, București, 2002, Slujba la ieșirea cu greu a sufletului, Rugăciune pentru sufletul cel osândit, p. 181.

Pentru aceasta ne rugăm Ție, Părintelui fără de început și fără de moarte și Unuia-Născut Fiului Tău și Preasfântului Tău Duh, ca să faci fără durere dezlegarea din trup a sufletului robului Tău. Și orice a greșit bunătății Tale, cu știință sau cu neștiință, sau sub blestem preoțesc a fost, sau pe părinții săi i-a amărât, sau vreun jurământ a călcat, sau a căzut în năluciri diavolești și în farmece de rușine prin pizma vicelanului diavol, iartă-i, îmblânzit fiind de bunătatea Ta cea negrăită. Așa, Stăpâne Doamne, Dumnezeu, auzi-mă pe mine păcătosul și nevrednicul slujitorul Tău în acest ceas, și dezleagă pe robul Tău, de această durere de nesuferit și de această neputință amară ce-l ține, și-l odihnește pe dânsul unde sunt sufletele dreptilor. Că Tu ești odihna sufletelor și a trupurilor noastre și Ție slavă înălțăm, împreună și Unuia-Născut Fiului Tău și Preasfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin¹⁵.

Canonul cuprins în această ierurgie are ca temă principală ceasul morții și lupta despărțirii sufletului de trup, dar și strigătul de ajutor al sufletului către Dumnezeu și sfinții Săi, precum urmează: „Acum, toată vremea vieții mele ca fumul a trecut și, iată, stau înaintea-mi îngeri trimiși de la Dumnezeu, cerând fără milă ticălosul meu suflet¹⁶; „Iată s-au înfățișat mulțime multă de duhuri viclene, ținând zapisul păcatelor mele, și strigă foarte, cerând fără rușine umilitul meu suflet¹⁷; „Vai mie, desfrânatul! Amar mie, ticălosul! Căci mâinile-mi tind către prietenii mei și lacrimi vărs din ochi, dar nu este nimeni să mă miluiască¹⁸; „Plângeți-mă pe mine, tânguiți-mă, cete îngerești și voi, toți iubitorii de Hristos pământeni, că, fără îndurare, sufletul meu este despărțit de trup¹⁹; „Fă să lumineze peste mine lumina cea duhovnicească, pentru ca să Te văd măcar cât de puțin, Hristoase; căci de acum nu te voi mai vedea, că ceată mare de diavoli, fără de veste, a venit asupra mea, și mulțimea faptelor mele cele rușinoase mă acoperă²⁰; „Mântuiește-mă, mare Arhanghel al lui Dumnezeu, Mihaile, căpetenia îngerilor, că de acum nu

¹⁵ *Ibidem*, Rugăciune pentru cel ce se luptă greu cu moartea, pp. 181-182.

¹⁶ *Ibidem*, Slujba la ieșirea cu greu a sufletului, Canonul, alcătuire a lui Andrei al Cretei, Ierusalimiteanul, Cântarea 1, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 175.

¹⁷ *Ibidem*, Cântarea 1, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 175.

¹⁸ *Ibidem*, Cântarea a 4-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 176.

¹⁹ *Ibidem*, Cântarea a 4-a, Slavă, glasul al VI-lea, p. 176.

²⁰ *Ibidem*, Cântarea a 5-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 177.

voi mai chema în ajutor numele tău cel sfânt, că buzele mi-au tăcut și limba mi s-a legat²¹; „Iată, trăgând, au smuls cu durere din trup, fără de veste, ticălosul meu suflet și-l duc la Judecătorul, de Care trebuie să te temi și să te înfricoșezi. Deci, aducându-vă aminte, iubitorilor, de petrecerea mea împreună cu voi, faceți pomenire pentru mine²²; „Acum suspinați, pentru mine ticălosul, toate marginile pământului și împreună lacrimați, căci a venit de sus hotărâre cumplită: să mi se lege mâinile și picioarele și să fiu lepădat afară²³.

Din punct de vedere cronologic, îndată după moartea celui suferind, urmează primele rânduieli tradiționale, cu privire la prohodirea adormitului, printre care amintim trasul clopotelor bisericii până în clipa înmormântării, pentru ca să vestească tuturor faptul că unul dintre creștini a plecat pe calea veșniciei, să-i îndemne să se roage pentru el și, foarte important, fiecare, de acolo de unde aude dangătul de jale al clopotului, să se gândească și el la clipa morții pe care nu o cunoaște nimeni. „Glasul clopotului ne duce totodată cu gândul la trâmbița cu care îngerul va vesti sfârșitul lumii și scularea celor morți din morminte pentru înfricoșătoarea Judecată de Apoi (Matei 25, 31; I Corinteni 15, 52; 1 Tesaloniceni 4, 16). Apoi, trupul mortului este scaldat în semn de curățire, cu apă curată, care ne aduce aminte de apa Botezului, prin care răposatul a intrat în Biserică; în continuare, este îmbrăcat în straie noi și curate, închipuind veșmântul cel nou al nescricăciunii, cu care vom învia la ziua judecării (I Corinteni 15, 42-44). Trupul este pus apoi în sicriu pentru a fi ocrotit de greutatea pământului și pentru că el se află sub acoperământul Celui Preaînalt și odihnește sub umbra Celui Atotputernic. Mortul este așezat cu privirea spre răsărit, ca și la Botez, pentru că dinspre răsărit ne-a răsărit Hristos, lumina cea adevărată, și tot de acolo va veni El la judecata viitoare (Matei 24, 27). Pe piept se pune o icoană sau o cruce pentru că un creștin își dă duhul lui Hristos, iar Crucea Lui sau sfântul zugrăvit pe icoană este scut și armă împotriva îngerilor răi. La capul mortului și în sfeșnicele aduse în jurul mortului se aprind lumânări, căci lumina este, pe de o parte, călăuză sufletului pe calea spre veșnicie, risipind întunericul morții, iar pe

²¹ *Ibidem*, Cântarea a 5-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 177.

²² *Ibidem*, Cântarea a 7-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 178.

²³ *Ibidem*, Cântarea a 8-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 179.

de altă parte, ea Îl simbolizează pe Hristos și Evanghelia Sa. Lumânările simbolizează apoi candelile sau lumina faptelor bune cu care creștinul Îl va întâmpina pe Mirele Hristos la Judecata de Apoi. Aceiași lucru îl simbolizează și lumânarea care se pune în mâinile celui ce trage să moară, precum și lumânările care se împart celor de față la înmormântare și la parastas.²⁴

Există obiceiul ca în unele părți să se stropească trupul mortului cu agheasmă mică, arătând dorința rudelor și prietenilor ca sufletul răposatului să se înfățișeze sfințit la înfricoșata judecată particulară și apoi universală. Există totodată obiceiul de se închide ochii mortului, arătându-se că acesta doarme un somn mai lung decât cel obișnuit, până după sfârșitul lumii acesteia trecătoare. Apoi, se unge trupul mortului cu untdelemn la încheieturi, ceea ce înseamnă miostivirea pe care o va avea Dreptul Judecător cu el. Așezarea răposatului cu mâinile pe piept în sicriu semnifică faptul că el a încetat a mai lucra, că el doarme cu trupul somn veșnic, până la învierea de obște, iar așezarea mâinilor pe piept, în chip de rugăciune, semnifică faptul că răposatul îi roagă pe toți să-l ierte, și să se roage pentru iertarea păcatelor lui și odihna veșnică²⁵.

Trebuie să ne ferim a face priveghi păgânesc prin legarea la mâna mortului a unui bănuț, spartul vaselor, darea cocoșului pe sub coșciug etc. Un lucru care face parte tot din pioșenia poporului nostru este acela de a acoperi oglinda din casă cât timp este repausatul în casă, ceea ce desemnează întristarea, tânguirea, plângerea celor vii, care nu doresc să se îngrijească de sine, uitându-se în oglindă. Este greșită ideea că mortul dacă se reflectă în oglindă sau într-un alt obiect strălucitor se preface în strigoi, moroi sau stafie, toate aceste creaturi nefiind altceva decât năluciri și născociri omenești, legende sau basme populare.

Rânduiala Bisericii prevede ca în cele trei zile, cât stă mortul acasă, să meargă preotul acolo și să facă anumite citiri din Sfânta Evanghelie, numite stâlpi. „Preotul săvârșește o scurtă slujbă la căpătâiul celui adormit, iar între ectenia pentru morți și otpust citește stâlpii, adică Evangheliile Învierii, grupate în două serii: prima conține

²⁴ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Specială*, pp. 365-366.

²⁵ Protos. Nicodim Mândiță, *Priveghiul creștinesc*, Editura Agapis, București, 2004, pp. 82-88.

11 Evanghelii ale Învierii, care se citesc Duminica la Utrenie, iar cea de-a doua, 15 Evanghelii care cuprind texte și idei legate de moarte, înviere și judecată. În alte părți ale țării noastre, astfel de Evanghelii se citesc pe parcursul procesiunii ducerii mortului la biserică, la răspântii de drum, unde se rostește ectenia morților, urmată de Evanghelie. În afară de pericopele amintite, în unele locuri preoții obișnuiesc să citească și Evangheliile Patimilor, Evangheliile morților sau cele de la slujba înmormântării preoților sau de la Maslu, ceea ce este cu totul nepotrivit. Citirea acestor stâlpi este un mijloc eficient de pastorație. Prin citirea lor se îndeplinește scopul didactic al cultului divin ortodox, acela de propovăduire a cuvântului Evangheliei, de învățare a credincioșilor. Locul cel mai potrivit al citirii lor este la căpătâiul mortului, seara la priveghi.²⁶

În ziua înmormântării, preotul merge la casa mortului și săvârșește slujba Panihidei, o anticipare pe scurt a slujbei înmormântării. Rânduiala acesteia se află în cartea de cult numită *Panibidă*, în *Agbiasmatar* sau în *Molitfelnic*. Termenul „Panihidă” vine din grecescul *παννυχίς* și înseamnă „priveghere” sau „slujbă de toată noaptea”, deoarece această slujbă înlocuiește priveghiile, adică cântările și rugăciunile din timpul nopții, pe care credincioșii le făceau odinioară în biserică, în ajunul marilor sărbători, sau în case la căpătâiul morților²⁷, lucru înfăptuit și astăzi de credincioși în cadrul cultului nostru.

Pentru săvârșirea Slujbei înmormântării este nevoie de următoarele: „Coliva, care se face de regulă din grâu sau arpacaș, care provine tot din grâu, orz sau mei, și se amestecă cu zahăr, miere sau alte ingrediente mirositoare și miez de nucă, se așază pe un vas întins, imprimată deasupra cu semnul crucii. Coliva este simbol al trupului celui răposat, iar legănarea și ținerea de colivă în timpul cântării «Veșnică pomenire!» sunt expresia legăturii sau comuniunii sufletești cu cel răposat, pentru care ne rugăm să fie pomenit în împărăția lui Dumnezeu, așa cum s-a rugat și tâlharul pe cruce. Coliva se face din grâu, pentru că bobul de grâu este dat exemplul de Mântuitorul și de Sfântul Pavel ca simbol al învierii morților. După cum grâul, pentru ca să încolțească, să crească și să aducă roadă, trebuie să

²⁶ Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. II, Editura Dunării de Jos, Galați, 1996, pp. 249-251.

²⁷ Pr. prof. dr. Ene Branște, *Liturgica Specială*, p. 366.

fie mai întâi semănat sub brazdă de pământ, ca să putrezească, tot așa și trupul celui răposat se îngroapă în pământ, ca să putrezească și după aceea să învieze într-o nestrucăciune. Este argumentul principal împotriva practicii incinerării, pe care Biserica o respinge categoric. Când privește dulciurile sau ingredientele cu care se amestecă grâul din colivă, ele simbolizează virtuțile celui răposat și cele ale sfinților pe care îi invocăm în rugăciunea pentru cei adormiți și lângă care dorim să ajungă și aceștia. În colivă se așază întotdeauna o lumânare aprinsă, simbol al vieții celui răposat și al luminii învățaturii lui Hristos în care acesta a adormit. Apoi este nevoie de pâine sau colac, numit și «capăt», la care se adaugă prescura. Ele sunt făcute tot din grâu și au același simbolism ca și coliva. Cel de-al treilea element sau lucru absolut necesar la înmormântare este vinul, întrebuințat în două situații. Dintr-o sticlă cu vin simplu se toarnă peste colivă, iar din altă sticlă în care acesta se amestecă cu untdelemn, se varsă peste trupul celui răposat, înainte de înhumare, ca și peste osemintele eventual dezgropate. Când privește icoana de pe pieptul mortului, aceasta nu se îngroapă, ci se ia și se dă de pomană.²⁸

De acasă, trupul mortului este dus în procesiune la biserică, aici răposatul aflându-se pentru ultima dată în mijlocul parohiei sau familiei sale creștine din care face parte. Acum acesta nu-și ia rămas bun doar de la familie și prieteni, ci și de la locașul sfânt unde a luat parte la sfintele slujbe și în jurul căruia și-a desfășurat întreaga sa viață religioasă. Slujba înmormântării nu este însă aceeași pentru toți cei adormiți, ci ea diferă pentru credincioșii laici în vârstă, de cea pentru prunci și copii până la șapte ani, de cea pentru preoți și diaconi de mir, de cea pentru călugări și arhieriei, și de cea care se face celor care mor în Săptămâna Luminată²⁹, pentru că în această săptămână nu se poate săvârși Slujba înmormântării așa cum este ea săvârșită în mod normal în restul anului, deoarece aceste zile de după Paști sunt zile de bucurie, iar nu de jale și de plângere, iar noi, toți, câți murim într-o nădejde învierii și a vieții celei veșnice, întru Hristos înviem.

Toate alcătuirile innografice din timpul slujbei la ieșirea grea a sufletului, dimpreună cu cele de la Slujba înmormântării și a Pănihidei, cuprind o gamă largă de teme din eshatologia creștină, precum urmează:

²⁸ Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *op. cit.*, pp. 251-254.

²⁹ Pr. prof. dr. Ene Branște, *Liturgica Specială*, p. 368.

1. *Ceasul morții*: „Acum, toată vremea vieții mele ca fumul a trecut și, iată, stau înaintea-mi îngerii trimiși de la Dumnezeu, cerând fără milă ticălosul meu suflet”³⁰. „Iată s-au înfățișat mulțime multă de duhuri viclene, ținând zăpăsitul păcatelor mele, și strigă foarte, cerând fără rușine umilitul meu suflet.”³¹ „Vai mie, desfrânatul! Amar mie, ticălosul! Căci mâinile-mi tind către prietenii mei și lacrimi vărs din ochi, dar nu este nimeni să mă miluiască.”³² „Plângeți-mă pe mine, tânguți-mă, cete îngerești și voi, toți iubitorii de Hristos pământenii, că, fără îndurare, sufletul meu este despărțit de trup.”³³ „Fă să lumineze peste mine lumina cea duhovnicească, pentru ca să Te văd măcar cât de puțin, Hristoase; căci de acum nu te voi mai vedea, că ceată mare de diavoli, fără de veste, a venit asupra mea, și mulțimea faptelor mele cele rușinoase mă acoperă.”³⁴ „Mântuiește-mă, mare Arhanghele al lui Dumnezeu, Mihaile, căpetenia îngerilor, că de acum nu voi mai chema în ajutor numele tău cel sfânt, că buzele mi-au tăcut și limba mi s-a legat.”³⁵ „Mântuiește-mă și tu, Stăpână preacurată, Maica Hristosului și Dumnezeului meu, că, de acum, eu, ticălosul, nu voi mai vedea chipul tău, din pricina greșelilor mele; căci s-a stins lumina mea și noaptea mă acoperă.”³⁶ „Iată, acum se desparte cu durere sufletul de ticălosul meu trup. Deci, să nu-l îngropați în pământ, căci nu este vrednic de aceasta; ci, târându-l afară, să-l aruncați la câini.”³⁷ „Iată, trăgând, au smuls cu durere din trup, fără de veste, ticălosul meu suflet și-l duc la Judecătorul, de Care trebuie să te temi și să te înfricoșezi. Deci, aducându-vă aminte, iubitorilor, de petrecerea mea împreună cu voi, faceți pomenire pentru mine.”³⁸ „Acum suspinați, pentru mine ticălosul, toate marginile pământului și împreună lacrimați, căci a venit de sus hotărâre cumplită: să mi se lege mâinile și picioarele și să fiu lepădat afară.”³⁹

³⁰ *Molitfelnic*, Slujba la ieșirea cu greu a sufletului, Canonul-alcătuire a lui Andrei al Cretei, Ierusalimiteanul, Cântarea 1, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 175.

³¹ *Ibidem*, Cântarea 1, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 175.

³² *Ibidem*, Cântarea a 4-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 176.

³³ *Ibidem*, Cântarea a 4-a, Slavă, glasul al VI-lea, p. 176.

³⁴ *Ibidem*, Cântarea a 5-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 177.

³⁵ *Ibidem*, Cântarea a 5-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 177.

³⁶ *Ibidem*, Cântarea a 5-a, Și acum..., glasul al VI-lea, p. 177.

³⁷ *Ibidem*, Cântarea a 6-a, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 177.

³⁸ *Ibidem*, Cântarea a 7-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 178.

³⁹ *Ibidem*, Cântarea a 8-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 179.

„Vai, câtă luptă are sufletul când se desparte de trup! Vai, cât lacrimă are atunci și nu este cine să-l miluiască pe dânsul! Către îngeri ridicându-și ochii, în zadar se roagă; către oameni mâinile tinzându-și, nu are cine să-i ajute.”⁴⁰ „Plâng și mă tânguiesc când gândesc la moarte și văd în morminte frumusețea noastră, cea zidită după chipul lui Dumnezeu, zicând: grozavă, fără mărire și fără chip. O, minune! Ce taină este aceasta, ce s-a făcut cu noi? Cum ne-am dat stricăciunii? Cum ne-am înjugat cu moartea? Cu adevărat, precum este scris după porunca lui Dumnezeu, Care dă adormitului odihnă.”⁴¹ „Mare plâns și tânguire, mare suspin și nevoie este despărțirea sufletului. Atunci apare iadul și pierzarea pentru viața cea trecătoare, care este umbră fără ființă, vis de înșelăciune care se arată ca o nălucă, chin al vieții pe pământ. Să fugim departe de tot păcatul lumesc, ca să moștenim cele cerești.”⁴² „Despărțirea sufletului de trup este taină înfricoșătoare și înspăimântătoare pentru toți; căci sufletul se duce tânguindu-se, iar trupul se acoperă, fiind dat pământului. Pentru aceasta, și noi, cunoscând moartea trupului, să alergăm cu lacrimi la Mântuitorul, strigând: pomenește-ne și pe noi, când vei veni întru împărăția Ta.”⁴³ „Tineretea și frumusețea trupului în vremea morții se veștejesc; limba atunci arde cumplit și gâttelej uscat se aprinde; atunci frumusețea ochilor se stinge și toată podoaba obrazului se schimbă, iar frumusețea glasului se destramă.”⁴⁴ „Veniți și priviți toți străina și înfricoșătoarea vedere cunoscută tuturor, chipul care acum se arată, și să nu mai gândiți la cele trecătoare, căci astăzi sufletul se desparte de trup, mutându-se la lumea cea veșnică, mergând pe o cale în care niciodată n-a umblat, și la Judecătorul cel nefățarnic, unde stau înaintea cetele îngerești; și înfricoșătoare este judecata aceea, unde toți vom sta goi: unii rușinați, iar alții încununați.”⁴⁵

2. *Stăpânirea morții*: „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul, Care ai călcat moartea și pe diavol l-ai surpat și ai dăruit viață lumii Tale,

⁴⁰ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Mirenilor, Stihirile Sfântului Ioan Damaschin, Stihira a II-a, glasul al II-lea, p. 228.

⁴¹ *Ibidem*, Stihira a VIII-a, glasul al VIII-lea, p. 229.

⁴² *Ibidem*, Stihirile, Stihira a V-a, glasul al II-lea, p. 237.

⁴³ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Preoților și a Diaconilor de mir, Fericirile, Stihira a III-a, glasul al II-lea, p. 273.

⁴⁴ *Ibidem*, Troparele, glasul al VIII-lea, Troparul al XIX-lea, p. 284.

⁴⁵ *Ibidem*, după Laude, alte stihiri idiomele, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 297.

Însuși, Doamne, odihnește sufletele adormiților robilor Tăi, în loc luminat, în loc cu verdeață, în loc de odihnă, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea. Și orice greșală au săvârșit ei, cu cuvântul, sau cu fapta, sau cu gândul, ca un Dumnezeu bun și iubitor de oameni, iartă-i. Că nu este om care să fie viu și să nu greșescă; numai Tu singur ești fără de păcat, dreptatea Ta este dreptate în veac și cuvântul Tău este adevărul.⁴⁶ „Cel ce cu mâna dintru neființă m-ai zidit și cu chipul Tău cel dumnezeiesc m-ai cinstit, iar pentru călcarea poruncii iarăși m-ai întors în pământ, din care am fost luat, la cel după asemănare mă ridică, cu frumusețea cea dintâi iarăși împodobindu-mă.”⁴⁷ „Tu singur ești fără de moarte, Cel ce ai făcut și ai zidit pe om; iar noi pământeni din pământ suntem zidiți și în același pământ vom merge, precum ai poruncit Cel ce m-ai zidit și mi-ai zis: pământ ești și în pământ vei merge, unde toți pământeni mergem, făcând tânguire de îngropare cântarea: Aliluia.”⁴⁸ „Care desfătare lumească este lipsită de întristare? Care mărire stă pe pământ neschimbată? Toate sunt mai neputincioase decât umbra, toate mai înșelătoare decât visurile; o clipă numai și pe toate acestea moartea le primește.”⁴⁹ „Deșertăciuni sunt toate cele omenești. Câte nu rămân după moarte! Nu merge cu noi bogăția, nu ne însoțește mărirea, căci venind moartea, toate acestea pier.”⁵⁰ „După chipul și după asemănarea Ta ai plăsmuit pe om și l-ai pus în rai să stăpânească peste făpturile Tale; dar, din pizma diavolului, fiind amăgit, s-a făcut părtaș mîncării, călcător poruncilor Tale făcându-se. Pentru aceasta, l-ai osândit să se întoarcă iarăși în pământul din care a fost luat, și să-și ceară odihnă.”⁵¹ „Ce despărțire este, o, fraților! Ce tânguire, ce plângere în ceasul de acum! Deci, veniți să sărutăm pe cel ce puțin mai înainte a fost cu noi. Că se dă gropii, cu pământ se acoperă, în întuneric se sălășluiește, cu morții se îngroapă. Toate rudele și prietenii, acum, când ne despărțim, să ne rugăm ca Domnul să-i facă odihnă.”⁵² „Acum toată mărirea cea înșelătoare a deșertăciunii

⁴⁶ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Mirenilor, Rugăciunea de la Ectenia morților, pp. 204-205.

⁴⁷ *Ibidem*, Binecuvântările Însmormântării, Stihira a V-a, glasul al V-lea, pp. 219-220.

⁴⁸ *Ibidem*, Canonul-alcătuire a lui Teofan, Cântarea a 6-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 224.

⁴⁹ *Ibidem*, Stihirile Sfântului Ioan Damaschin, Stihira I, glasul I, p. 227.

⁵⁰ *Ibidem*, Stihira a III-a, glasul al III-lea, p. 228.

⁵¹ *Ibidem*, Stihira a VII-a, glasul al VII-lea, p. 229.

⁵² *Ibidem*, Stihirile, Stihira a II-a, glasul al II-lea, p. 237.

vieții se desface; pentru că sufletul a părăsit locașul său, vasul s-a spart; lutul s-a făcut negru, fără glas, fără simțire, mort, nemișcat.”⁵³ „Ce este viața noastră? Cu adevărat floare și abur și rouă de dimineată. Veniți să vedem lămurit în morminte: unde este frumusețea trupului, unde sunt tinerețile? Unde sunt ochii și chipul trupului?”⁵⁴ „Pentru ce mă tânguți cu jale, oamenilor, pentru ce vă tulburați în deșert, grăiește cel adormit către toți. Moartea este odihnă pentru toți, precum am auzit glasul lui Iov, care zice: moartea este odihna omului.”⁵⁵ „Oare, unde se duc acum sufletele? Oare, cum petrec acum acolo? Aș dori să știu taina, nu este nimeni în stare să mi-o spună. Oare, și ei își aduc aminte de ai lor, precum noi de dâșii?”⁵⁶ „Cumplită este calea pe care mă duc și pe care niciodată n-am mai umblat; și locul acela îmi este necunoscut, unde nimeni nicidecum nu mă cunoaște: înfricoșător lucru este să vezi pe cei ce ne conduc, dar și mai înfricoșător este să vezi pe Cel ce m-a chemat, Stăpânul vieții și al morții, Care ne cheamă pe noi acolo, când voiește: Aliluia.”⁵⁷ „Străină este taina morții, pentru că vine asupra tuturor fără de veste; firea se strică; moartea ia cu sila pe bătrâni, pe dregători, pe cărturari, pe dascăli și pe cei care cugetă cele deșarte; surpă pe episcopi, pe păstori și pe tot omul muritor.”⁵⁸

3. *Judecata Particulară*: „Când vă veți sui, sfinții mei îngeri, să stați înaintea scaunului lui Hristos, plecând genunchii, cu plângere să strigați Lui: miluiește, Făcătorule al tuturor, făptura mâinilor Tale, Bunule, și nu o lepăda de la Tine.”⁵⁹ „Pentru că mă duc la Judecătorul, unde nu este părtinire; căci sluga și stăpânul împreună vor sta; împăratul și ostașul, bogatul și săracul în aceeași cinste vor fi; și fiecare, după faptele sale, sau se va preamări, sau se va rușina.”⁶⁰ „Nimeni nu va scăpa acolo de înfricoșătorul scaun al judecății Tale:

⁵³ *Ibidem*, Stihira a III-a, glasul al II-lea, p. 237.

⁵⁴ *Ibidem*, Stihira a IV-a, glasul al II-lea, p. 237.

⁵⁵ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Preoților și a Diaconilor de mir, Fericirile, Stihira a IV-a, glasul al II-lea, pp. 273-274.

⁵⁶ *Ibidem*, Troparele, glasul al VIII-lea, Troparul al VI-lea, p. 282.

⁵⁷ *Ibidem*, Troparul al XVI-lea, p. 284.

⁵⁸ *Ibidem*, la Laude, Stihirile, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 289.

⁵⁹ *Ibidem*, Slujba la ieșirea cu greu a sufletului, Canonul-alcătuire a lui Andrei al Cretei, Ierusalimiteanul, Cântarea a 7-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 179.

⁶⁰ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Mirenilor, Stihirile, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 239.

toți împărații și puternicii, împreună cu robii vor sta înaintea, și glasul cel înfricoșător al Judecătorului va chema popoarele cele păcătoase la judecata osândeii.”⁶¹ „Veniți toți, adunați-vă și, șezând, ascultați cuvânt: fraților, înfricoșătoare este judecata înaintea căreia toți vom sta; nu este acolo nici rob, nici slobod; nu este acolo nici mare, nici mic, ci toți ne vom înfățișa goi.”⁶² „Cei ce se supun patimilor trupești, aceia nu vor avea acolo nicidecum iertare, căci acolo vor fi învinitori înfricoșători; acolo și cărțile se vor deschide.”⁶³ „Moartea și groapa și judecata care vădește toate faptele ne așteaptă pe noi.”⁶⁴

4. *Hristos – Judecătorul Suprem*: „Fiul, pe Care L-ai întrupat mai presus de fire, curată, este Judecătorul celor vii și a celor morți; El judecă tot pământul și mântuiește din chinuri pe care voiește și mai vârtos pe cei ce cu dragoste se închină Lui și pe Tine Te laudă întru toți vecii.”⁶⁵.

5. *Iadul*: „Căci ce folos am eu, dacă sufletul meu este tras la înfricoșătoarele chinuri, iar trupul este cântat de voi! Lăsați-l neîngropat, ca să mănânce câinii inima mea.”⁶⁶ „Pentru că am fost dat demonilor și sunt coborât cu sila în adâncul iadului, știu că acum toți mă vor uita; tu însă, îngerul Domnului, pomenește-mă.”⁶⁷ „Dumnezeu de acum nu-și va mai aduce aminte de mine, nici mulțimea îngerilor, nici adunarea arhanghelilor, nici cetele proorocilor și ale apostolilor, nici mulțimile mucenicilor și ale tuturor dreptilor, ci singur voi suferi relele pe care le-am adunat.”⁶⁸ „Plângeți-mă de acum și mă tânguți: adâncul iadului și amar, viermele și tartarul și toate chinurile; suspinați pentru mine, pentru că numai eu singur am fost adus și am fost dat vouă, Cel ce Și-a dat sângele pentru mine.”⁶⁹ „De ce te tulburi în deșert, omule? Încă un ceas și toate trec. În iad nu este pocăință, nu este acolo nici un fel de odihnă; acolo-i viermele

⁶¹ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Preoților și a Diaconilor de mir, Canonul, Cântarea a 5-a, Slavă..., glasul al VI-lea, pp. 279-280.

⁶² *Ibidem*, Troparele, glasul al VIII-lea, Troparul al III-lea, p. 281.

⁶³ *Ibidem*, Troparul al XVIII-lea, p. 284.

⁶⁴ *Ibidem*, Canonul, Cântarea a 6-a, Stihira 1, glasul al VI-lea, p. 280.

⁶⁵ *Ibidem*, Cântarea a 8-a, Și acum..., glasul al VI-lea, p. 287.

⁶⁶ *Ibidem*, Slujba la ieșirea cu greu a sufletului, Canonul-alcătuire a lui Andrei al Cretei, Ierusalimiteanul, Cântarea a 5-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 178.

⁶⁷ *Ibidem*, Cântarea a 8-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 179.

⁶⁸ *Ibidem*, Cântarea a 9-a, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 180.

⁶⁹ *Ibidem*, Cântarea a 9-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 180.

cel neadormit; acolo totul este întuneric și beznă.⁷⁰ „Mare este judecata, dar urgia gheenei este de negrăit, căci acolo sufletele ard dimpreună cu trupurile și cu durerea lacrimază, strigând: Izbăvitorule, Dumnezeule, binecuvântat ești.”⁷¹ „O, ce ceas înfricoșător așteaptă pe păcătoși! O, ce frică îi va cuprinde atunci când focul gheenei îi va mistui și șarpele cel târâtor îi va înghiți! Pentru aceasta, Hristoase îndurate, izbăvește-ne de ziua cea înfricoșătoare a gheenei.”⁷² „Cel ce Te-ai pogorât în iad și ai sfărâmat încuietorile cele veșnice, și celor ce ședeau întru întuneric le-ai arătat ieșire; iar pe șarpele cel din adânc, începătorul răutății, l-ai vânat cu înțeleapta Ta meșteșugire dumnezeiască și l-ai legat cu lanțurile întunericului în iad și l-ai închis cu puterea Ta cea nemăsurată în focul cel nestins și întru întunericul cel mai din afară.”⁷³

6. *Raiul*: „Ceata sfinților a aflat izvorul vieții și ușa raiului; să aflu și eu calea prin pocăință; eu sunt oaia cea pierdută; cheamă-mă, Mântuitorule, și mă mântuiește.”⁷⁴ „Chipul slavei Tale celei negrăite sunt, deși port rănile păcatelor; miluiește zidirea Ta, Stăpâne, și o curățește cu îndurarea Ta; și moștenirea cea dorită dăruiește-mi, făcându-mă pe mine iarăși cetățean raiului.”⁷⁵ „Odihnește, Dumnezeule, pe robul Tău și-l așază în rai, unde cetele sfinților, Doamne, și dreptii ca luminătorii strălucesc; pe adormitul robul Tău odihnește-l, trecându-i lui toate greșelile.”⁷⁶ „Locuitor și lucrător al raiului m-ai rânduit din început, dar, călcând porunca Ta, m-ai izgonit. Pentru aceasta, Mântuitorule, sufletul robului Tău odihnește-l.”⁷⁷ „Pe acesta ce s-a mutat la Tine, acolo unde este locașul celor ce se veselesc și glasul curatei bucurii, învrednicește-l, Hristoase, să dobândească mărirea Ta cea de negrăit.”⁷⁸ „Învrednicește, Doamne, de viața cea cerească și

⁷⁰ *Ibidem*, Rânduiala Înmemorării Preoților și a Diaconilor de mir, Troparele, glasul al VIII-lea, Troparul al XI-lea, p. 283.

⁷¹ *Ibidem*, Canonul, Cântarea a 7-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 286.

⁷² *Ibidem*, Cântarea a 8-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 286.

⁷³ *Ibidem*, Slujba Vecerniei din Duminica Pogorării Duhului Sfânt, Rugăciunea a cincea, p. 709.

⁷⁴ *Ibidem*, Rânduiala Înmemorării Mirenților, Binecuvântările Înmemorării, Stihira I, glasul al V-lea, p. 219.

⁷⁵ *Ibidem*, Stihira a IV-a, glasul al V-lea, p. 219.

⁷⁶ *Ibidem*, Stihira a VI-a, glasul al V-lea, p. 220.

⁷⁷ *Ibidem*, Canonul-alcătuire a lui Teofan, Cântarea 1, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 221.

⁷⁸ *Ibidem*, Cântarea a 4-a, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 223.

de împărăția darurilor pe credinciosul robul Tău cel adormit, dându-i dezlegare de păcate.”⁷⁹ „Izvor de viață ești, Stăpâne, Care, cu bărbăție dumnezeiască, dezlegi pe cei ferecați; pe robul Tău acesta, care cu credință a venit la tine, așază-l în desfătarea raiului.”⁸⁰ „Ne bucurăm, chiar numai auzind, că acolo este veșnică lumină, că acolo este izvorul vieții noastre și că acolo este desfătarea cea veșnică; acolo este raiul, unde toate sufletele dreptilor se bucură.”⁸¹

7. *Pomenirea morților*: „Cela ce prin adâncul înțelepciunii, cu iubire de oameni, toate le chivernisești, și ceea ce este de folos tuturor dăruiești; Unule, Ziditorule, odihnește, Doamne, sufletul adormitului robului Tău, că spre tine nădejdea și-a pus, spre Făcătorul și Ziditorul și Dumnezeuul nostru.”⁸² „Pe cel ce a trecut la Tine din stricăciunea aceasta nestatornică învrednicește-l, Bunule, să locuiască cu bucurie în corturile cele veșnice, socotindu-l drept prin credință și prin har.”⁸³ „Cu sfinții odihnește, Hristoase, sufletul adormitului robului Tău, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit.”⁸⁴ „Cel ce ești Stăpânul vieții și al morții, odihnește în locașurile sfinților pe acesta pe care l-ai mutat din cele trecătoare, care strigă: pomenește-mă când vei veni întru împărăția Ta.”⁸⁵ Cel ce ești Stăpânul sufletelor și al trupurilor, în a Cărui mână este suflarea noastră, mângâierea celor întristați, odihnește în latura dreptilor pe acesta pe care l-ai mutat.⁸⁶ „Hristos să te odihnească în latura celor vii, și ușile raiului să-ți deschidă și moștenitor împărăției Sale să te arate, și iertare să-ți dăruiască de cele ce ai greșit în viață, Iubitorule de oameni.”⁸⁷ „Văzând pe mort zăcând, toți ne gândim la ceasul din urmă, căci omul trece ca fumul pe pământ, ca floarea a înflorit, ca iarba s-a tăiat, cu pânză se înfășoară, cu pământ se acoperă. Pe acesta lăsându-l acoperit, lui Hristos să ne rugăm, ca să-i dea odihnă în veci.”⁸⁸

⁷⁹ *Ibidem*, Cântarea a 5-a, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 223.

⁸⁰ *Ibidem*, Cântarea a 6-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 224.

⁸¹ *Ibidem*, Rânduiala Înzmormântării Preoților și a Diaconilor de mir, Troparele, glasul al VIII-lea, Troparul al XXIII-lea, p. 285.

⁸² *Ibidem*, Rânduiala Înzmormântării Mirenilor, Troparul, glasul al VIII-lea, p. 207.

⁸³ *Ibidem*, Canonul-alcătuire a lui Teofan, Cântarea a 3-a, Slavă..., glasul al VI-lea, p. 222.

⁸⁴ *Ibidem*, Condacul, glasul al VIII-lea, p. 225.

⁸⁵ *Ibidem*, Fericirile, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 230.

⁸⁶ *Ibidem*, Stihira a III-a, glasul al VI-lea, p. 230.

⁸⁷ *Ibidem*, Stihira a IV-a, glasul al VI-lea, p. 230.

⁸⁸ *Ibidem*, Stihirile, Stihira a VI-a, glasul al II-lea, p. 237.

8. *Semnele Parusiei*: „Cine va putea îndura, Hristoase, amenințarea venirii Tale celei înfricoșătoare? Atunci cerul se va zbate ca o hârtie bătută de vânt și vor cădea stelele; toată făptura se va clătina de frică și lumina se va schimba”⁸⁹.

9. *Parusia*: „Când vei veni întru slava Ta cea de negrăit în chip înfricoșător să judeci toată lumea, binevoiește, Izbăvitorule, să Te întâmpine cu bucurie pe nori credinciosul robul Tău, pe care l-ai luat de pe pământ”⁹⁰. „Căci aceasta vă spunem, după cuvântul Domnului, că noi, cei vii, care vom fi rămas până la venirea Domnului, nu vom lua înaintea celor adormiți, pentru că Însuși Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului și întru trâmbița lui Dumnezeu, Se va pogori din cer, și cei morți întru Hristos vor învia întâi. După aceea, noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți, împreună cu ei, în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul, în văzduh, și așa pururea cu Domnul vom fi.”⁹¹ „Iată, și stihiiile, cerul și pământul se vor schimba și toată făptura în nesticăciune se va îmbrăca. Pieri-va stricăciunea și se va risipi întunericul la venirea Ta; căci iarăși ai să vii cu slavă, precum s-a scris, ca să răsplătești fiecăruia după faptele lui.”⁹²

10. *Învierea morților*: „Adevărat, adevărat zic vouă, că vine ceasul, și acum este, când morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și cei ce vor auzi vor învia. Căci, precum Tatăl are viață în Sine, așa I-a dat și Fiului să aibă viață în Sine; și I-a dat Lui putere să facă judecată, pentru că este Fiul Omului. Nu vă mirați de aceasta, căci vine ceasul când toți cei din morminte vor auzi glasul Lui; și vor ieși, cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții, și cei ce au făcut cele rele, spre învierea osândirii. Eu nu pot să fac de la Mine nimic; precum aud, judec; dar judecata Mea este dreaptă, pentru că nu caut la voia Mea, ci voia Tatălui Meu, Care M-a trimis”⁹³. „Doamne, Dumnezeul nostru, din iubire de oameni, ca un Dumnezeu al părinților

⁸⁹ *Ibidem*, Rânduiala Înzmormântării Preoților și a Diaconilor de mir, Canonul, Cântarea a 8-a, Stihira a III-a, glasul al VI-lea, pp. 286-287.

⁹⁰ *Ibidem*, Rânduiala Înzmormântării Mirenilor, Canonul-alcătuire a lui Teofan, Cântarea a 6-a, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 224.

⁹¹ *Ibidem*, Apostolul, p. 232.

⁹² *Ibidem*, Rânduiala Înzmormântării Preoților și a Diaconilor de mir, după Laude, alte stihiri idiomele, Stihira a III-a, glasul al VIII-lea, p. 297.

⁹³ *Ibidem*, Rânduiala Înzmormântării Mirenilor, Sfânta Evanghelie de la Ioan, pp. 232-233.

noștri, ai poruncit amestecului și împreunării acesteia și acestei ne-grăite legături a Ta, prin vrerea Ta cea dumnezeiască, să se desfacă și să se risipească, pentru ca sufletul să meargă acolo unde ființă și-a luat, până la obșteasca înviere, iar trupul să se desfacă în cele din care a fost alcătuit.”⁹⁴ „Preaînțeleptul Pavel a vestit lămurit mai dinainte mutarea, învățând pe toți că morții se vor scula nestrucată și noi ne vom schimba, la porunca lui Dumnezeu. Pentru aceasta, trâmbița va răsună înfricoșător și pe cei adormiți din veac îi va scula din somn.”⁹⁵ „Va răsună trâmbița și morții ca dintr-un somn se vor scula, dorind să ia viață cerească; să nu osândești pe robii Tăi, care au nădăjduit în Tine, Făcătorul și Domnul, că muritor pentru noi Te-ai arătat, Cel ce ești nemuritor.”⁹⁶

11. *Ziua Înfricoșătoarei Judecări*: „Să auzim ce strigă Atotțiitorul: vai de cei ce caută să vadă ziua cea înfricoșătoare a Domnului! Căci aceea este întuneric, pentru că va lămuri toate prin foc”⁹⁷. „Pe cei ce s-au mutat îi așteaptă judecata cea nemitarnică a zilei aceleia de înfricoșătoare amenințare; de aceea cu stăruință să cerem, prin credință, de la Hristos învierea.”⁹⁸

12. *Viața veșnică*: „În cămările cerești, biruitoarii mucenici pururea Te roagă pe Tine, Hristoase; pe acest credincios, pe care l-ai mutat de pe pământ, învrednicește-l să dobândească bunătățile cele veșnice. Odihnește, Dumnezeule, pe robul Tău și-l așază în rai, unde cetele sfinților, Doamne, și dreptii ca luminătorii strălucesc; pe adormitul robul Tău odihnește-l, trecându-i lui toate greșelile”⁹⁹. „Binevoiește, Hristoase, ca și cel mutat în credință să se facă părtaș al strălucirii Tale celei luminoase și dumnezeiești, dăruindu-i, ca un singur Mult-milostiv, odihnă în sânurile lui Avraam și făcându-l vrednic de fericirea cea veșnică.”¹⁰⁰ „Adevărat, adevărat zic vouă: Cel

⁹⁴ *Ibidem*, Rugăciunile de iertare, Rugăciunea întâi, p. 234.

⁹⁵ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Preoților și a Diaconilor de mir, Fericirile, Stihira a V-a, glasul al II-lea, p. 274.

⁹⁶ *Ibidem*, după Laude, alte stihiri-idiomele, Stihira a II-a, glasul al VIII-lea, p. 296.

⁹⁷ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Mirenilor, Fericirile, Stihira a VI-a, glasul al VI-lea, p. 231.

⁹⁸ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Preoților și a Diaconilor de mir, Canonul, Cântarea a 4-a, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 278.

⁹⁹ *Ibidem*, Rânduiala Însmormântării Mirenilor, Canonul-alcătuire a lui Teofan, Cântarea 1, Stihira I, glasul al VI-lea, p. 221.

¹⁰⁰ *Ibidem*, Cântarea a 9-a, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 227.

ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață.”¹⁰¹

Cu privire la vechimea ritualului liturgic întrebuițat în Biserică pentru înmormântarea creștinilor în primele trei secole, nu avem documente clare. Cu timpul au apărut rugăciunile și cântările care însoțeau mortul la groapă, iar aceste lecturi și cântări cu siguranță vor fi fost psalmii biblici, îndeosebi cei care vorbesc despre viață și moarte. Date despre tipicul slujbelor la începuturi găsim în Constituțiile Apostolice, în Evhologhionul Episcopului Serapion de Thmuis în Egipt (sec. IV), iar în secolul al V-lea apare scrierea „Despre ierarhia bisericească” a lui Dionisie Pseudo-Areopagitul, care ne dă o descriere și o interpretare a rânduiei slujbei pentru înmormântarea unui cleric. O parte din cântările și rugăciunile din rânduiala actuală a slujbelor funebre, care provin din fondul vechi al slujbei Privegherii de toată noaptea, Panihida, îl au ca autor, pe Sfântul Gherman I, Patriarhul Constantinopolului din sec. al VIII-lea, și tot de atunci provin și Binecuvântările morților, precum și cele 8 frumoase stihiri idiomele din slujba înmormântării, care se datorează marelui innograf și dogmatist, Sfântul Ioan Damaschinul. Canonul slujbelor funebre este opera lui Teofan, episcopul Niceei, dar care a introdus în textul său formule și expresii mai vechi. Slujba de astăzi a înmormântării laicilor adulți a apărut în Biserică Constantinopolului în secolul al XIV-lea, iar cea pentru clerici în același secol, pusă pe seama Patriarhului Ecumenic Filotei Kokinos, precum și rânduiala înmormântării copiilor, care se întâlnește în manuscris, începând cu secolul al XV-lea, întocmită, se pare, de un ieromonah din Sfântul Munte, cu numele de Gavriil¹⁰².

Strâns legate de Slujba înmormântării sunt și soroacele. „După tradiția veche și generală a Bisericii Ortodoxe, se face pomenirea mortului prin slujbe cu rugăciuni la următoarele termene sau soroace: ziua a treia (*τά τριτά*), care corespunde, de obicei, cu ziua înmormântării), ziua a noua (*τά ἔννατα*) și ziua a patruzecia (*τά τεσσαρακοστά*, șase săptămâni) după moarte; la trei luni, la șase luni și 12 luni (un an) după moarte; apoi în fiecare an, în ziua morții, până la împlinirea a șapte ani de la moarte.”¹⁰³

¹⁰¹ *Ibidem*, Evanghelia, p. 232.

¹⁰² Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Specială...*, pp. 375-378.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 382.

Așadar, pentru ca legătura dintre cei vii și cei morți să fie cât mai apropiată, mai strânsă și neîntreruptă, Biserica a rânduit aceste zile de pomenire pentru cei adormiți, dar și altele, zile de care trebuie să ne aducem aminte cu sfințenie, îndeplinindu-ne, în felul acesta, o datorie de conștiință creștină pentru cei care nu mai sunt printre noi. Aceste zile pot să fie zile de pomenire individuală, soroacele, dar pot fi și zile de pomenire generală sau de obște, în care ne putem aminti de toți cei morți, din toate timpurile și din toate locurile, știuți și neștiuți¹⁰⁴. Fără dar și poate că ne putem ruga pentru cei adormiți ori de câte ori simțim nevoia și avem prilej, putem săvârși fapte de milostenie spre pomenirea lor, dar avem însă datoria de a ne ruga pentru aceștia în mod special în zilele dedicate pomenirii lor.

Soroacele, aceste zile de pomenire individuală rânduite de Biserică, au o interpretare teologică și simbolică. „Prima pomenire, la trei zile după moarte, se face în numele Sfintei Treimi și în nădejdea Învierii, așa după cum Mântuitorul nostru Iisus Hristos a înviat a treia zi din morți, făcându-se pârgă sau arvună a Învierii celor răposați.”¹⁰⁵ „Să se veselească Sionul și să se bucure cerul; Hristos a înviat, ridicând pe cei morți, care Îi cântă: Tu ești Dumnezeuul nostru și pe Tine Te slăvim.”¹⁰⁶ „În haine albe strălucind, s-a arătat femeilor îngerul zicând: Nu plângeți! Viața voastră S-a sculat, dând viață morților celor din morminte.”¹⁰⁷ „Înviat-ai din mormânt ca un nemuritor, Mântuitorule, împreună ai ridicat lumea Ta, cu puterea Ta, Hristoase, Dumnezeuul nostru; zdrobit-ai cu tărie puterea morții; arătat-ai, Milostive, tuturor, Învierea. Pentru aceasta Te și slăvim, Unule, Iubitorele de oameni.”¹⁰⁸

Pomenirea de nouă zile după moarte se face în cinstea celor nouă cete îngerești sau ale celor nouă cete ale sfinților, către care ne

¹⁰⁴ Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *op. cit.*, pp. 274-275.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 275.

¹⁰⁶ *Penticostarul*, Duminica a treia după Paști, a Sfințelor femei mironosițe și a Dreptului Iosif, la Utrenie, Canoanele, Canonul Mironosițelor-alcătuire a lui Andrei Criteanul, Cântarea 1, Stihira a VI-a, glasul al IV-lea, p. 94.

¹⁰⁷ *Ibidem*, Duminica a patra după Paști, a Slăbănogului, la Utrenie, Canoanele, Canonul Slăbănogului-alcătuit de Iosif Tesalonicul, Cântarea a 5-a, Stihira a IV-a, glasul al III-lea, p. 137.

¹⁰⁸ *Ibidem*, Duminica a cincea după Paști, a Samarinencei, la Utrenie, după întâia Catismă, Sedealna Octoiului, Slavă..., Stihira a III-a, glasul al IV-lea, p. 181.

rugăm să mijlocească pentru cel răposat spre a se bucura de comuniunea cu aceștia și, totodată, ne aduce aminte de ceasul al IX-lea, când Domnul a făgăduit pe Cruce tâlharului Raiul¹⁰⁹. Pomenirea celor 40 de zile ne amintește de Înălțarea la cer a Domnului, dorind ca și sufletele celor adormiți să se înalțe la cer¹¹⁰, adică să dobândească, îndată după judecata particulară care are loc acum, odihna și fericirea veșnică. „Pe acesta ce s-a mutat la Tine, acolo unde este locașul celor ce se veselesc și glasul curatei bucurii, învrednicește-l, Hristoase, să dobândească mărirea Ta cea de negrăit.”¹¹¹ „Învrednicește, Doamne, de viața cea cerească și de împărăția darurilor pe credinciosul robul Tău cel adormit, dându-i dezlegare de păcate.”¹¹²

Pomenirile de trei, șase, nouă luni au caracter trinitar, iar prin cea de la un an imităm pe creștinii primelor veacuri, care comemorau ziua morții martirilor și sfinților, săvârșind Dumnezeiasca Liturghie chiar pe mormântul lor, astfel ziua morții acestora devenind nașterea lor la viața cea veșnică. Pomenirea de șapte ani, numărul șapte fiind număr sfânt, ne amintește de cele șapte zile în care Dumnezeu a creat lumea. În toate aceste zile de pomenire este bine să se săvârșească în primul rând Sfânta Liturghie, la care să fie pomeniți la Proskomidie cei adormiți, prin rugăciunea deosebită care se rostește acum, timp în care se scot și miridele pentru aceștia, care mai târziu se vor uni în Sfântul Sânge din Sfântul Potir cu Sfântul Trup al Domnului și cu celelalte miride care închipuie pe Maica Domnului, pe sfinți și pe cei vii, realizându-se astfel comuniunea sfinților și legătura dintre cei vii cu cei morți, precum și părtășia de Hristos Domnul, piatra cea din capul unghiului, prin Sfântul Agneț și Sfântul Sânge: „Pentru pomenirea și iertarea păcatelor tuturor celor din veac adormiți întru dreapta credință: ale strămoșilor, ale moșilor, ale părinților, ale maicilor, ale fraților, ale surorilor, ale fiilor și fiicelor, ale celor dintr-o rudenie și ale celor dintr-o seminanție cu noi și ale tuturor celor ce au adormit întru nădejdea învierii și a vieții veșnice; ale ctitorilor sfântului locașului acestuia; ale miluitorilor și făcătorilor de bine; ale tuturor celor ce s-au ostenit și au slujit în

¹⁰⁹ Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *op. cit.*, p. 275.

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ *Molitfelnic*, Rânduiala Înmemorării Mirenilor, Canonul-alcătuire a lui Teofan, Cântarea a 4-a, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 223.

¹¹² *Ibidem*, Cântarea a 5-a, Stihira a II-a, glasul al VI-lea, p. 223.

sfânt lăcașul acesta: arhieriei, arhimandriți, ieromonahi, preoți, ierodiaconi, diaconi, monahi, monahii și slujitori; ale preabinecinstitorilor împărați, domnitori și dregători; ale fericitorilor patriarhi, ale ortodocșilor arhieriei și preoți; ale dreptmăritorilor creștini, pe care i-au acoperit apa, marea, râurile, izvoarele, bălțile, puțurile, sau războiul i-a secerat și cutremurul i-a cuprins, tâlharii i-au ucis și focul i-a ars, sau păsărilor, jigăniilor și la toată firea celor din mare s-au făcut mâncare; ale celor răpiți fără de veste; ale celor arși de trăsnete și ale celor înghețați în munți, pe cale, în loc pustiu și în sihăstrie; ale celor sfârșiți de întristare sau de bucurie; ale celor ce au pățimit în zile bune și în nenorocire; ale celor pe care i-a ucis calul, sau grindina, zăpada, ploaia înmulțită, cărămida și țărâna i-au împresurat și de năprasnă au căzut; ale celor pe care i-au omorât băuturile otrăvitoare, înecările cu oase; ale celor loviți de tot felul de aruncare: a fierului, a lemnului și a oricărui fel de piatră; ale celor sfârșiți de chiotul tare, de alergarea grabnică, de palmă, de pumn, de lovitură cu piciorul, de ciumă, de foame, de sete, de mușcături înveninate, de înghițirea șerpilor, de călcarea cailor, de sugrumare de cel de aproape, sau marea sau pământul desfăcându-se i-a înghițit; și de toată vârsta: bătrâni, tineri, voinici, copilandri, copii, prunci fără de vreme, parte bărbătească și femeiască; și pe care nu i-am pomenit, din neștiință sau uitare, sau din pricina mulțimii numelor, Însuși îi pomenește, Dumnezeuule, Cel ce știi numele și vârsta fiecăruia”¹¹³.

Pomenirile generale pentru cei adormiți, parastasele din cursul anului bisericesc se fac în Sâmbăta dinaintea Lăsatului sec de carne (moșii de iarnă), când pomenim pe cei adormiți, pentru că în duminica următoare Biserica a rânduit să se facă pomenire de a doua venire a Domnului și de Înfricoșătoarea Judecată. Ca zile de pomenire generală a morților sunt rânduite sâmbetele a doua, a treia și a patra din Păresimi. Sâmbăta dinaintea Duminicii Pogorârii Duhului Sfânt (moșii de vară) se face din nou pomenire pentru cei adormiți, pentru ca ei să se bucure de darurile Sfântului Duh, a Cărui Pogorâre se va serba în duminica următoare. De asemenea,

¹¹³ *Liturgierul, care cuprinde dumnezeieștile liturghii ale sfinților noștri părinți: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Liturgia Darurilor mai înainte sfințite, precum și rânduiala Vecerniei, Utreniei, Dumnezeieștii Proscomidii, Liturghiei cu arbiereu etc.*, EIBMBOR, București, 1995, Rânduiala Dumnezeieștii Proscomidii, Rugăciunea de la a cincea prescură pentru cei adormiți, p. 105.

s-a obișnuit să se țină și Moșii de toamnă, în sâmbăta dintre 26 septembrie și 8 noiembrie, și tot ca zi de pomenire specială este și Joia Înălțării, când se face amintire de eroii neamului nostru¹¹⁴.

În afară de soroacele îndătinat și de zilele de pomenire îndeobște a morților, se mai face și o pomenire nominală a unui repausat la 40 de Liturghii în șir, îndeosebi la 40 de zile după moartea cuiva, după îndemnul Sfântului Simeon al Tesalonicului. O astfel de pomenire poartă numele de sărindar, iar la sfârșitul celor 40 de Liturghii se săvârșește slujba parastasului, ceea ce se numește în popor „dezlegarea” sau „slobozirea sărindarelor”¹¹⁵.

Folosul acestor pomeniri, pe lângă cele enumerate mai sus, este acela de a se înmulți dragostea dintre cei vii și cei adormiți. Folosul se leagă nemijlocit de virtutea creștină; se întărește credința în viața de dincolo de mormânt; se întărește nădejdea în mila lui Dumnezeu; se propovăduiește prezența necurmată a lui Hristos în lume; învață că omul este cetățean al cerului; se mută din Biserica luptătoare de pe pământ în cea biruitoare din cer; Hristos ascultă rugăciunile tuturor și este înduplecat de mijlocirile sfinților și ale Preasfintei Născătoare de Dumnezeu; nădejdea de mântuire a creștinilor nu se pierde nici după moarte; dăruiește iertare păcatelor celor pentru care se săvârșesc parastasele, căci Iubitorul de oameni, Dumnezeu, ascultă întotdeauna rugăciunile Bisericii Lui; se înmulțește dragostea frățască; se mângâie cei vii și întristați pentru moartea persoanei iubite, căci moartea este amară, pricinuieste mâhnire nesuferită și îi desparte brusc de cei iubiți; rugăciunea și parastasul este singurul mod de comuniune cu ei, căci nu există un alt mod de comuniune cu persoanele dragi; pricinuieste aducerea aminte de moarte, de deșertăciunea lumii și a lucrurilor ei¹¹⁶.

Prin urmare, întotdeauna Dumnezeu a iubit pe om și i-a purtat de grijă, dându-ne spre ajutor și rugăciune pe sfinți, pe Maica noastră, Biserica, cu slujba de înmormântare și parastasele înțelept rânduite, cu rugăciunile pentru cei adormiți, toate alcătuite de Sfinții Părinți insuflați de Sfântul Duh. Din ele se vede limpede felul în

¹¹⁴ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Generală...*, pp. 219-222.

¹¹⁵ Idem, *Liturgica Specială...*, p. 385.

¹¹⁶ Ierom. Benedict Aghioritul, *Parastasele și folosul lor*, traducere din limba greacă de Ierom. Ștefan Nuțescu, Editura Evanghelismos, București, 2002, pp. 45-47.

care Biserica privește moartea, fie când fiii ei se află pe patul morții, fie când clipa morții a sosit, și apoi în toată cealaltă vreme; vedem din nou cum se îngrijește și se cinstește trupul ce se pune în groapă, și cum se cugetă soarta sufletului pornit pe calea veșniciei¹¹⁷. Majoritatea cărților de slujbă ale Bisericii Ortodoxe cuprind în alcătuirile innografice texte cu trimitere directă la pomenirea celor adormiți, din toate timpurile și toate locurile, știuți și neștiuți, care au murit sub o formă sau alta, precum urmează: „Pe Tine Te rugăm, Dumnezeule lesne iertătorule, odihnește în sânurile lui Avraam pe robii Tăi Hristoase, pe care i-ai mutat cu credință din tulburările vieții, și-i învrednicește pe dânșii veșnicei lumini, trecându-le lor greșelile ca un bun”¹¹⁸. „Cu aleșii Tăi odihnește Dumnezeule sufletele celor mai înainte adormiți, trecându-le cu vederea greșelile lor.”¹¹⁹ „Astăzi săvârșind noi, credincioșii, pomenirea, după nume, a tuturor morților celor din veac, care cu credință au viețuit creștinește, să laudăm pe Mântuitorul și Domnul, cerând cu stăruință, ca să dea ei răspuns bun, în ceasul judecării, Dumnezeului nostru, Însuși celui ce va să judece tot pământul, dobândind cu bucurie starea cea de-a dreapta Lui, în partea dreptilor, și în moștenirea cea luminată a Sfinților, și să se facă vrednici de împărăția Lui cea cerească.”¹²⁰ „Pomenește, Doamne, pe cei ce în nădejdea învierii și a vieții veșnice au adormit, părinții și frații noștri, și pe toți care în cucernicie și în credință s-au săvârșit; și iartă lor toată greșeala cea de voie și cea fără de voie, cea cu cuvântul sau cu lucrul, sau cu gândul și-i așază pe dânșii în locuri luminoase, în locuri răcoroase, în locuri de odihnă, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinul, unde cercetarea feței tale veselește pe toți sfinții Tăi cei din veac. Dăruiește lor și nouă împărăția Ta și împărtășirea bunătăților Tale celor negrăite și veșnice și desfătarea vieții Tale celei nesfârșite și fericite. Că tu ești viața și învierea și odihna robilor Tăi celor adormiți, Hristoase Dumnezeule nostru, și Ție slavă înălțăm, împreună cu Cel fără

¹¹⁷ Jean-Claude Larchet, *op. cit.*, p. 7.

¹¹⁸ *Octoiubul Mare*, Glasul al V-lea, Sâmbătă dimineață, Canonul tuturor sfinților, Peasna I, Stihira a VI-a, pp. 447-448.

¹¹⁹ *Ibidem*, Glasul al VI-lea, Sâmbătă dimineață, alt Canon al morților, Peasna a 6-a, Stihira a V-a, p. 539.

¹²⁰ *Penticostarul*, Sâmbătă în săptămâna a șaptea după Paști, la Vecernie, la Doamne strigat-am..., Stihiri ale morților, Stihira I, glasul al VIII-lea, p. 298.

de început al Tău Părinte și cu Preasfântul și bunul și de viață făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”¹²¹

Așadar, pentru că ziua morții noastre este atât de nesigură, trebuie să fim întotdeauna pregătiți, priveghind, postind, rugându-ne neîncetat, mărturisindu-ne și împărtășindu-ne cu Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos în mod regulat, ca nu cumva astăzi să fim în viață, iar mâine în mormânt, cu toate că avem nădejdea învierii și cuvintele de îmbărbătare ale Apostolului Neamurilor, care zice: „Că dacă trăim, pentru Domnul trăim, și dacă murim, pentru Domnul murim. Deci și dacă trăim, și dacă murim, ai Domnului suntem” (Romani 14, 8).

¹²¹ *Ceaslov*, ediția a II-a, EIBMBOR, București, 1993, Rânduiala Miezonopticii din toate zilele, Rugăciune, p. 29.